

Književna poročila.

Ivan Cankar, Troje povesti. Izdala in založila Družba sv. Moharja v Celovcu. 1911. 8°. 192 str.

„Mili moj narod, nikdar me ne boš imenoval svojega ljubljenca!“ tako je dejal Cankar kljubovalno ponosen v tistih žalostno-lepih časih, ko je pisal za 333 svojih privržencev. Takrat si pač ni mislil, da ga utegne nekoč še tudi to zadeti. Kajti da povem kar naprej, te tri povesti bodo priprostemu ljudstvu nedvomno ugajale.

Ne vem, če je hotel Cankar teh troje povesti združiti s kako vodilno mislijo. Najde se lahko marsikaj. Meni se zdi, da igra važno vlogo razmerje tujine k domovini, problem, ki postaja za naš narod vedno aktualnejši, in se zato vedno česče zrcali tudi v slovstvu. Tujina! Kdo je lepše izrazil neutešno hrepenenje po tujini, kakor Zupančič, ko se odtrga od matere sin? Tam v tujini upa najti srečo, ki mu je domovina ni mogla dati. Tako sta se napravljala Pavle in Mana v tuji svet, tako so zapuščali Potnikovi sinovi rodni dom, tako je šel svoj čas Sirotnikov Šimen za daljno srečo. In tam se začneja drugo dejanje v drami naših ljudi. Samo Trdina jih je poznal, ki so našli svojo srečo v tujini, vsi drugi pa so občutili v težkih dneh, da je tujina le mačeha. Izsesala jim je mlado kri, izrabila jim je glavo, roke in noge, le do srca ni mogla, kajti srce je bilo ostalo pri domači grudi. — In zato se ozirajo nazaj po deželi, ki jo gledajo v svojih sanjah. „Ni hrepenenja tako globokega, nego je hrepenenje po grudi; nobeno drugo ne živi v srcu do poslednje kaplje, ne gloje v glavi do poslednje misli“ (str. 11). In tako romajo zopet nazaj drug za drugim. Cankar sam jih je nekoč popisal, kako gredo na klanec, da tam umro; to so tisti, ki jih ni tujina ničesar naučila. So pa tudi drugi — in tukaj sledimo Cankarju na novih potih — ki šele v tujini spoznajo, da ni bila domovina prerevna, da niso bile njih roke preslabe, le njih srce je bilo malodušno in omahljivo, še pred vojsko premagano (str. 125). Vračajo se polni poguma, češ, prišli smo, da si vzamemo domovino, ki je naša od vekomaj. Ali je še to tisti Cankar „brez pozitivnih idej“, se vprašamo, ko čitamo, četudi na zadnji strani, o novem življenju, ki ga v bridkosti utrjena začneta Pavle in Mana, in o onem, ki vzklije po odstranjeni trohnobi v osojniški fari? Ni torej tujina vedno izvir vsega zlega, kakor je Meško povedal to stvar v svoji povesti „Na poljani“, mnogokrat nam je učiteljica in rešiteljica, najsi bodo izkušnje še tako bridko plačane, kakor je tudi Potnikov najmlajši napol usmiljeno napol hvaležno pobral ubitega krčmarja Elijo. Seve ne smemo čakati, da nas tujina popolnoma izkoristi in potem kruto požene v domovino kakor Šimna Sirotnika, ne sme nam ugrabiti poguma, ki je več kakor tabasana malha cekinov.

Spuščati se globlje v analizo posameznih povesti ni potrebno. Najskrbneje izdelana je pač druga, kjer brezobzirni tujec plete pred nami ono grozno mrežo, da zajame vanjo celo osojniško faro — tako bo mislil neuki čitatelj, razumnik pa se bo bal za usodo celega naroda. In Cankar je storil prav, da se je baš tu izognil obupu, zato pa pokazal veselo nado v boljšo bodočnost. — Cankar je s temi povestmi vnovič dokazal, da zna pisati tudi za najširše sloje. Tudi njegov metaforični jezik bodo nemara bolje umeli, nego si mi domnevamo. Povesti so polne življenja in globokega čuvstvovanja.

Dr. A. Dolar.